

УДК 304.44:316.422:141 ПОП

Петро Бідзіля

Запорізький державний медичний університет

suspilni14@ukr.net

СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ ЯК ЧИННИК САМООРГАНІЗАЦІЇ В КОНЦЕПЦІЇ КАРЛА ПОППЕРА

Сенс людського буття, стверджував відомий автор знаменитої праці «Відкрите суспільство та його вороги», полягає в роботі, яку кожен має виконувати ретельно і сумлінно. «Хоча історія позбавлена цілей, ми можемо нав'язати їй наші цілі, і хоча історія позбавлена сенсу, ми можемо надати їй сенс» [1, с.302]. Ця настанова особливо актуальна для України, яка вже понад чверть століття намагається, хоча й з великими труднощами, подолати стереотипи «закритого» суспільства та увійти до когорти цивілізованих країн світу.

Перекоаний, що настанова має бути основним кредо філософії менеджменту. Тому спробую зробити відповідні організаційно-управлінські висновки з даної праці у вигляді коротких тез. Нас не повинна відлякувати та обставина, що вчений переважно розглядав сферу політичного життя. Адже за суттю воно не зводиться виключно до державної влади та її організації. Значно більшою мірою в громадянському типі суспільства політичні процеси мають громадський самоуправлінський характер.

Розробляючи концепцію соціальної інженерії, Поппер виходить із того, що істина має бути *не відносною* у вигляді модифікації абсолютного, *а віднесеною до життєвого досвіду індивіда*. Кожен має право не повірити в істину, а перевірити її зміст на власному досвіді, в досвіді власного переживання. «А досвід тоді «громадський», коли кожен, у кого він викликає підозру, може його відтворити. ...Саме це й складає наукову об'єктивність» [1, с.236].

Отже, основні положення соціальної інженерії у його вченні, на мій погляд, наступні.

1. При вирішенні будь-яких проблем сьогодення в першу чергу слід опиратись на *чуттєво-достовірний емпіричний досвід минулих поколінь, а не*

якісь об'єктивні ідеї, абстраговані від нього і нав'язувані сучасності як невблаганні закони історії. Науковий прогноз не повинен бути формою пророцтва: завдання розуму – пояснити минуле, а не показати, яким має бути майбутнє. Воно залежить від самих сучасників, від їх власної індивідуальної активності. Вкрай важливе положення, зважаючи на одну з характерних рис українців – схильність до консерватизму, до традиціоналізму, до життєвого кредо «не нами заведено – не нам його змінювати».

2. Закон як вираження незмінного відноситься до наукового способу визначення понять як сутностей, але не може бути методом побудови суспільства, представленого його соціальними структурами. Хибною є етична установка наукового методу, яка вимагає вважати мінливе – злом, а постійно спокійне – добром. Примусове впровадження наукових понятійних сутностей в життя людей та їх організацій породжує тоталітаризм і його неодмінний наслідок – антигуманізм. Дати людям щастя через повернення в минуле просто неможливо і недемократично. *Треба розвивати їх ініціативу або соціальну інженерію, а не закликати до повернення в минуле.*

3. Спосіб життя, який вели люди в минулому, особливо далекому, підпорядковувався звичаю, що ототожнювався ними з незмінністю природних законів. Тому проявити якусь власну ініціативу можна було тільки за умови надання їй надприродного магічного характеру за рахунок принесення себе в жертву. Такий вид суспільства є закритим, а *той, в якому індивід зобов'язаний приймати власне рішення і відповідати за нього, є відкритим суспільством.* Вся історія від давньої Греції до сьогодення є історією своєрідного «відкриття» суспільства через створення самодіяльних соціальних структур.

4. Відома максима життя, альтернативна сліпій долі, – пізнай самого себе – є основою філософії. Саме вона започаткувала спрямування особи не лише на інтелектуальний розвиток, але й на демократичне облаштування суспільства, в якому людина силою свого пізнання, насамперед силою морально-етичних визначень властивого своїй душі духовного потенціалу, сама визначає своє місце в соціумі, та, що головне, – *несе відповідальність за свій вибір.*

5. Детермінізм не завжди дає об'єктивний результат у природознавстві. Тим більше його не можна застосовувати до історичного процесу як процесу діяльного, а не просто пояснювального. *Детерміністичний підхід заперечує соціальну інженерію, соціальну політику, яка в концепції самого Поппера відіграє ключову роль. Тобто, люди діють розумно не тому, що є розум історії, а тому, що вони здатні до розумних дій як автономні суб'єкти розуму. Розум історії прирікає людство на фаталізм; навпаки, автономний розум людини допомагає їй бути господарем власної долі, отже, не залежати від духу тоталітаризму – чи то колективу, чи то окремої видатної особистості.*

В українському варіанті побудови нової організації суспільства (нині йде процес оформлення нових громад, створених ще в радянські часи за партійним, а не об'єктивним принципом) важливо використати властивий нам індивідуалізм в позитивному сенсі, а не звично хуторянському. Йдеться про те, що українець бажає, щоб громада, будь-яка організація створювалась таким чином, щоб у ній він не втрачав своєї суб'єктності, щоб його думка була почута і врахована.

6. *Суспільство – це емпіричні індивіди, яким заважає ефективно діяти зовсім не незнання «кінцевої» мети суспільного розвитку, а найближче соціальне оточення – інші індивіди та суспільні інститути. Наслідки відрізняються від задумів тому, що в житті існує безліч випадків, які деформують пряму лінію тих, хто йде цілеспрямовано. У суспільстві не може існувати суцільний історичний метод аналізу, згідно якого є суто економічно детермінований соціологічний закон. Економічна організація суспільства є його складовою, але не є найфундаментальнішою, базисною по відношенню до всіх інших чинників як похідних, надбудовних. Карл Поппер вважає, що так можна розглядати суспільство, але тільки так – ні.*

Якщо політика належить до надбудови, тоді вона безсила. Якщо ж вона сама є базисною інституцією, то здатна суттєво і навіть радикально вплинути на економічну структуру суспільства, – в цьому й полягає суть відкритого суспільства: соціальні ініціативи людей повинні мати правові гарантії держави. Ось чому вона не повинна відмирати, а, навпаки, стати головним знаряддям

забезпечення розвитку соціальних технологій, що їх має право запропонувати кожен індивід із власної волі та власного розуму, а не з колективних метафізичних сутностей, що їх постачає історія.

На жаль, безумовний факт понад тисячолітнього існування українського народу не мав твердого опертя у власній демократичній державі. Звідси прояви анархізму, недовіри до існуючої держави, хоча *провина не стільки в державі, скільки у виборцях, які чомусь обирають управлінців зі старим управлінським світоглядом, а не тих, хто вже в нових умовах має відповідну професію державного управлінця*, має знання про державу не зі вчень, які обґрунтовували її виключно примусову владну функцію, а з вчень про те, що вона виникла і створюється, звичайно, в муках, але як інститут управління.

7. Суспільство – це динамічна, а не статична система. *Якщо є динамізм, не може бути якихось історичних пророцтв.* Треба відкрити людині її можливості, а не намагатись за неї щось вирішити. Не влада сама по собі експлуатує, а її безконтрольність. *Створюючи будь-які соціальні структури, потрібно застосовувати інституціональний метод, що спирається на результати обговорень і досвіду та уможливорює якісні поліпшення.* При цьому слід уникати прийняття радикальних рішень і силових дій, адже правосвідомість і правові структури не можуть утвердитись раптово та принести суттєве поліпшення рівня і якості життя. *Соціальна інженерія як спосіб суспільної творчості має базуватись на раціоналізмі. Він допускає розум у кожній людині, тому кожен має право не лише на висловлення, але й на те, щоб, перш ніж прийняти якесь загальнообов'язкове рішення, взяли до уваги його аргументи.*

8. Наука може вийти на рівень народного загалу тоді, коли її метод не абстрагується від загального в ньому. Це життєвий досвід кожного індивіда, який для нього є завжди істинним. Тобто, *повинен бути «громадський характер наукового методу», а не декларації соціальних філософів щодо своєї неупередженості як начебто достатньої для досягнення об'єктивних результатів.* Наука має бути публічною, тоді це наука життя і буття загалом. *Відкрите суспільство відкриває людині не якийсь абстрактний розум, а її*

власний, оскільки вона автономно-самодіяльна істота. Тому воно є гуманістичним за способом свого існування і не має потреби закликати людей до чогось такого, чого в ньому немає. Єдино виправданими мають бути заклики до подальшого раціонального вдосконалення того, що є, а не того, для чого в ньому немає підстав. Тому суспільство – це постійна спільна міжособистісна взаємодія, а не щось таке, що існує як поняття якоїсь теорії в царині соціальної філософії.

Висновок. В Україні за час її незалежності відкрито багато вищих навчальних закладів, головне спрямування яких – менеджмент. Проте велика кількість дипломованих випускників поки що не зайняла належного місця в структурі державних органів, які діють переважно по старинці, за інерцією. Поппер не випадково закритий тип суспільства визначав поняттям історизму, заснованому на переконанні, згідно якого нібито існують незмінні закони розвитку суспільства. *Насправді людина як суб'єкт суспільного розвитку є істотою, яка чинить спротив будь-якій статисти. Ясна річ, що йдеться не про пересічну людину, а ту, яка йде шляхом самопізнання, яка усвідомлює своє покликання, суть якого в тому, що, будучи мікрокосмом, але обмеженим у часі свого буття, вона максимально, настільки це можливо, намагається бути в стані саморозвитку, а не просто пливти за течією, дорікаючи долі на те, що так «історично склалось», що від неї нічого не залежить і т. п. Проблема, таким чином, в тому, щоб спеціальність «інженер» не відносилась тільки до спеціалістів у сфері промислового виробництва, а найперше до будь-якої людини як суспільної істоти, зобов'язаної цим самим до продукування тих організацій, в яких вона має можливість повною мірою реалізувати свій творчий потенціал.* Видається, що українське суспільство, яке впродовж десяти років спромоглося на дві мирних революцій, прискорено, з гідністю поповнить перелік країн, що мають свою історію, не є жертвою історизму, в основі якого тоталітаризм, де людина – об'єкт, а не автономний суб'єкт саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги: В 2-х т. / [Перекл. з англ. О.Буценка]. – К.: Основи. – 1994. – Т. 2. – 494 с.

Опубліковано:

Бідзіля П. Соціальна інженерія як чинник самоорганізації в концепції Карла Поппера / П. Бідзіля // Теоретичні та практичні засади розвідку менеджменту організації та адміністрування в умовах незалежності України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 23 – 24 вересня 2016 р., Запоріжжя. – Запоріжжя : ЗДІА, 2016. – С. 49-52.